

Az *l* kiesésének történetéhez

Talán nem túlzunk nagyon, ha azt állítjuk, hogy az azonszótagú *l* kiesési tendenciája ma is érezteti hatását köz- és irodalmi nyelvünkben, tehát élő és ható nyelvi jelenségnek kell tartanunk. Gyakran tapasztalhatjuk, hogy az iskolázott emberek társalgási nyelvében szaporodnak az *l* nélküli alakok. A népi származású írók alkotásaiban szintén elég sűrűn találkozunk ilyen formákkal.

Ha csak futólag is végigpillantunk az azonszótagú *l* történetén, észrevehetjük, hogy nem újabb keletű jelenség ez. Nyelvünk egész történeti korszakának irodalmi hagyománya, nyelvjárási anyaga és különféle egyéb írott emléke, mint például a magánlevelezések, összeírások, törvénykezési és céhjegyzőkönyvek azt mutatják, hogy az *l* nyelvi talaja egyrészt bővült, növekedett, vagyis az *l* hang oda is behatolt, ahol eredetileg nem volt meg, pl. az *-olc* végű helynevekben: *Miskolc*, *Ragyc* vagy a *boldog* nelléknévben; másrészt fokozatosan egyre több helyzetben és hangkörnyezetben kezdett eltűnedezni, s lassan az irodalmi nyelv is az *l* nélküli alakot kezdte elfogadni normának, pl.: *csónak*, *át*, *ámul*, *hódol*, *Ónod*, *Fonyód*, *Fónod*, *Hőgyész*, *Babócsa*, *búcsú* stb. A hiperurbanisztikus *l*-es alakra éppen nincs sok példánk. Annál élesebb harc folyt az eredeti *l*-es szavak életében. Az egyik tendencia az *l*-esalakváltozat fennmaradását támogatta, a másik pedig kiesését táplálta. Ez a két erő szülte és eltette aztán tovább a két alakváltozatot, az *l*-eset és az *l* nélkülit: *föld* ~ *föd*, *molnár* ~ *mónár*, *folt* ~ *fót*, *volt* ~ *vót*, *told* ~ *tód* stb. Annyi bizonyos, hogy kialakuló és erősödő irodalmi nyelvünk inkább az *l*-es formákat pártfogolta. Ennek következtében az *l* nélküli alakok nyelvjárási sajátságként kezdtek elkülönülni és megőrződni.

Szakirodalmunkban kevés utalás történt eddig arra, melyik században milyen mértékben indult meg az eredeti *l* kiesésének folyamata, hol volt a gócpontja, milyen hangkörnyezetben kezdett az azonszótagú *l* kiesni, s mely szavakra terjedt ki az *l* ~ \emptyset váltakozás. A kérdést érinti ZOLNAI (Nyelvemlékeink 69), SIMONYI (A régi nyelvemlékek olvasásáról 18). Részletesebben foglalkozik vele BÁRCZI (Hangtörténet 1958, 129). Megállapítja, hogy a mássalhangzó előtt álló *l* kiesése egyes nyelvjárásokban már az ómagyar korban megkezdődött. Több példát sorol fel rá a XII—XV. sz.-ból. Behatóbban vizsgálja a problémát BENKŐ LORÁND (Magyar nyelvjárástörténet 79). Egyebek között megállapítja, hogy az *l* nélküli alakok a nyelvterület nyugati részén voltak túlsúlyban. Közli az idevonatkozó részletesebb irodalmat is (uo. 79).

Ez alkalommal azt szeretném bemutatni, mennyire voltak elterjedve az *l* nélküli alakok a XVI. sz.-ban. Természetes, hogy egészen pontos képet nem nyújthatok róla, mert csak írott forrásból meríthetek hozzá anyagot. Ezekre pedig mindig hatott az irodalmi norma, mely korlátozta, gátolta az *l* kiesését.

Adataimat a következő forrásokból gyűjtöttem össze: NySz., OklSz., CSÁNKI I—II., LevT. I., MNyTK. 86. sz., a Zayak levelezése (saját anyagom); a kódexek adatait mind a NySz.-ből vettem.

Mielőtt felsorolnám a XVI. sz.-ből gyűjtött példáimat, tartsunk egy kis seregszemlét az előző századok *l* nélküli alakváltozatai fölött, hogy jobban lássuk majd az *l* ~ \emptyset kettősség alakulását, területi megoszlását és kiterjedését. Időrendben sorolom fel őket.

HB.: *Bovdug, keassatuc*; 1211: *Boudug, Monos* (OklSz.); 1248: *Teuchik* „Tölgyszék” (CSÁNKI I, 313); 1256: *Bodogazzunháza* (uo. I, 694), *Swth* (uo. 702), 1257: *Zabowch* (uo. 622); 1269, 1296: *Danouch* (uo. II, 462), 1270/1284: *Gyumchenbukur* (OklSz.), 1281: *Myskouch* (CSÁNKI I, 166); 1302: *Jwth*, 1335: *Juch* (uo. II, 615), 1314: in cottu *Zonuk* (uo. I, 667), 1321: *Houthlaturcha* (OklSz.), 1323: *Lypoch* (Csánki II, 330), 1325/1332: *Kewgestokaya* (OklSz.), 1335: *Bobad* (CSÁNKI I, 471), 1336: *Dobowcha* (uo. 133), 1337, 1360: *Bodugazonfolwa, Bodogazzonfalwa* (uo. I, 694), 1343: *Dowch* (uo. II, 34), 1343: *Heugteluky* (uo. II, 201), 1343: *Orbowcz*, 1347: *Orboch* (uo. II, 633), 1344, 1370: *Bodugazonfolua* (uo. II, 99), 1345: *Hodwylag* (OklSz), 1359: *Dyakowch* (CSÁNKI, II, 100); 1301: *Barmad* (uo. V, 869), 1313: *mona* (BENKŐ: Magyar nyelvjárástörténet 79), 1340: *Bertoth* (NyK. L, 241), 1334: *Lypothfalua* (CSÁNKI II, 771), 1351: *Mykochan* (uo. I, 131), 1353: *Gyumuch kuzberke* (OklSz.) 1354: *Bodugazonfalua* (uo. II, 764), *Chernewch, Chernech* (uo. II, 100), 1355: *Ivanoch* (uo. II, 758), 1360: *Swth* (uo. I, 702), 1362: *Lypowch* (uo. I, 282), 1366, 1370, 1381: *Bankoch* (uo. II, 241), 1366: *Petrouch* (uo. II, 785), 1369: *Zonuk* (uo. I, 363), 1376: *Chakodalya* (OklSz.), 1397: *Ochar* (CSÁNKI II, 512), 1397: *Petroch* (uo. I, 359), 1399: *Bodogazzonfalua* (uo. II, 473); — 1303: *Thoma Monar, Stephano Monor* (OklSz).

A fenti helynevek Gömör, Heves, Borsod, Zemplén, Szatmár, Ugocsa, Szabolcs, Sáros, Ung, Bihar, Békés, Csongrád, Bácsbodrog, Baranya, Somogy, Vas, Pest, Szolnok, Temes, Krassó megyében vannak vagy voltak. Az *l* ~ \emptyset váltakozást így jellemezhetnénk a XIV. századig bezárólag:

a) Az *l*-es alakok fölényben vannak, kivéve az *-olc~óc* végű szláv eredetű helyneveket; egyébként minden megyében vannak *l* nélküli változatok.

b) A *boldog* szavunk szinte valamennyi megyében előfordul helynévben, és mindenütt *l* nélküli alakban találjuk meg. Alig akad példa *l*-es formára.

c) A helynevekben szereplő *tölgy, völgy, föld, bölcs* szavak csak kivételesen bukkannak föl *l* nélkül.

d) Kisebb mértékű az *l* kiesése Gömör, Bihar, Békés, Somogy, Vas és a keleti megyékben; a legerősebb Bácsbodrog és Baranya megyében.

e) Csak a dentális vagy dento-palatális mássalhangzó előtt levő azonszótagú *l* esik ki (*t, d, n, c, cs, gy*) s főként *o*, ritkábban *e* vagy *ö* után, eltekintve a HB. *keassatuc* szavától.

XV. század

1404: *fewdwar* (OklSz.), 1406: *Ithoucz*, 1411: *Jolhoch* (CSÁNKI I, 448), 1408: *Mrazouicz* (uo. I, 357), 1413: *Zaboch* (uo. I, 525), 1414, 1451: *Dabowcz, Dabocz* (uo. I, 432), 1416: *Bwchw, Zeke* (uo. II, 195), 1418: *Chahowcz*, 1462: *Chahowcz, Chachoch* (uo. I, 472), 1418: *Zeudes* (uo. II, 72), 1420: *Hoduilagelfew* (OklSz), 1421: *Kwdus* (uo.), 1421: *Prekoch*, 1422, 1425: *Bankoch* (CSÁNKI II, 241), 1425, 1434, 1490: *Babocza, Baboucha, Babocha* (uo. II, 572), 1425: *Kamand*, de 1427: *Kalmand* (uo. I, 477), 1427: *Bazkoch* (uo. I, 388), 1427, 1449: *Bukocz*

(uo. I, 385), 1427: *Ozwa* (uo. I, 214), 1427: *Rusocz* (uo. II, 106), 1428: *Balkoch* (uo. II, 735), 1428: *Chernewch, Chernech* (uo. II, 100), 1428: *Orbocz* (uo. II, 633), 1428, 1478: *Poche* (uo. II, 518), 1428: *Ruginocz* (uo. II, 60), 1429: *Kerekbodug-azzonfolua* (uo. II, 764), 1433, 1496: *Lypoucz, Lypocz* (uo. I, 282), 1439, 1464: *Radocz, Ragyowcz* (uo. I, 105), 1441: *Bodogassonfalwa* (uo. II, 126), 1441: *Zeudesfalwa* (uo. I, 748), 1453: *Bewd* (uo. I, 679), 1454: *otalma* (Oklsz.), 1454: *Sztankocz*, 1460: *Ztankoucz* (uo. I, 363), 1455, 1460: *Zabocz* (uo. I, 69), 1460: *Kysbewch* (uo. I, 344), 1464, 1480: *Kapwcz, Kapwch* (uo. II, 153), 1466: *Bodogfalwa* (uo. I, 26), 1467: *Thyzafewdvar* (uo. I, 671), 1469: *Bodogazzonhaza* (uo. I, 95), 1469: *Gergius Monar* (Oklsz.), 1470: *Hodwylag* (uo.), 1472: *Iwanowcz* (CSÁNKI II, 758), 1477: *Bodogfalwa* (uo. I, 604), 1478: *Dyonisius Odalos* (Oklsz.), 1478: *Ochard* (CSÁNKI II, 512), 1479: *Bwch* (uo. I, 768), 1480: *Pochos* (Oklsz.), 1482: *Wyzveg 'vívzölgy'* (CSÁNKI II, 657), 1483: *Docz* (uo. II, 34), 1483: *Kisbernoth* (uo. I, 727), 1484, 1496: *Thapocha, Thapocza* (uo. II, 165), 1485: *Bwchw* (uo. II, 739), 1489: *Bodogazzontheleke* (uo. I, 604), 1489: *Thurbozca* (uo. I, 565), 1489: *Zona*, de 1452: *Zolna* (uo. II, 657), 1490, 1494: *kwchjolath, Kwchjolath* (Oklsz.), 1496: *Pezkoch* (uo. II, 785), 1499: *Nagyhach* (uo. II, 142); *cuch, kuchar, both 'bolt'* (SchlSzj.), 1410: *Gyroth* (CSÁNKI I, 555), 1466: *Chonokos* (uo. V, 83), 1468: *Fonag* (Oklsz.), *Itheben 'éltében'* (MNY. IX, 85).

Az azonszótagú *l* viselkedéséről a XV. században a következőket mondhatjuk el:

a) Az előző századdal szemben jóval több adatunk van az *l* ~ \emptyset váltakozásra. Növekedett az *l* nélküli szavak és alakváltozatok száma. Valamennyi *l*-es alak mellett használják az *l* nélkülit is. Az *ö-ző* nyelvjárásterületen gyakoribb az *l* nélküli forma.

b) A példák egész sora azt mutatja, hogy az *-olc* ~ *-óc* végű helynevekben állandósult a rövidebb, az *l* nélküli változat, pl.: *Komoróc, Keresztóc, Mátyóc, Merkóc, Pinkóc, Ruskóc, Tarnóc, Vajkóc* (Ung m.).

c) Az *l* kiesése valamivel gyakoribb Gömör, Arad, Csongrád, Temes, Vas és Szolnok megye területén is.

d) A helynevek *-ölgye, -földe* utótagjában csak elvétve esik ki az *l*. Szerintem egyik oka ennek az lehet, hogy újabban keletkeztek ezek a helynevek, és ha mondhatjuk így, összetéltel éreztek bennük. Később is látni fogjuk, hogy az élő és mássalhangzóval kezdődő toldalékok előtt a XV—XVI. században még nem szokott az *l* kiesni. Vonatkozik ez egy ideig a szerkezetek, összetételek utótagjára is.

e) Alig van *l* nélküli alak Bihar, Békés és a tőlük keletre eső megyék területén.

f) Szaporodik az *ö-ző* alakok azonszótagú *l*-jének a kiesése, ami véleményem szerint összefügg az *ö-ző* változatok végleges jellegű meghonosodásával és elterjedésével.

Ha történeti szempontból nézzük az *l* ~ \emptyset váltakozást, célszerűnek látszik adatainkat eredetük szerint csoportosítani, legalábbis a XVI. századig. E szempont figyelembevételével megállapíthatjuk:

1. A finnugor szavakban: *ámul, folt, holt, hold, hölgy, él, ottalom* (vö. SzófSz.) eredetileg is megvolt az *l*; kiesése gyakori.

2. A török eredetű szavakban: *ács, szűcs, szatócs, gyümölcs, búcsú, bölcs* (vö. SzófSz.) bizonytalan az *l* megléte: a XVI. századig fölényben vannak az *l*-es alakok. A török *š* > magyar *lcs* megfelelés kérdése még tisztázásra vár (vö. BÁRCZI: Magyar hangtörténet² 129).

3. A bizonytalan eredetű szavakban: *boldog, völgy, föld, zöld, tölgy, koldús, oldal*, valamint az európai vándorszavakban: *kulcs, malom* (vö. SzófSz.) a *boldog* és a *malom* szó kivételével a XVI. századig még többségben vannak az *l*-es formák. A *-völgy, -föld* utótagú helynevek közül kb. 10 *l*-es alakra esik egy *l* nélküli változat (vö. CSÁNKI II, 743, 747, 748, 750, 737, 738, 642, 657, 733, 751, 756, 761, 763, 759, 767, 768, 769, 773, 774, 777, 780, 796, 800 stb.).

4. A szláv eredetű, mai *-olc, -óc* végű helyneveink különböző fejlődési irányok eredményének az egybeeséséből jöttek létre (vö. *Miskovec* > *Miskolc, Dolac* > *Dóc, Póca* > *Polca* stb.). A szláv köznevek még tartják *l*-es alakjukat.

XVI. század

Mivel e századból sokkal több anyagunk van az *l* ~ \emptyset váltakozásra, mint az előzőkből, nem időrendben sorolom fel az előfordulásokat, hanem a váltakozásban résztvevő szavak ábécé sorrendjében. Címszóként az alapszót vagy leghasználtabb származékát vettem föl. Itt sorolom föl a XV. sz. II. feléből származó kódexeket is.

által ~ *átal*

atal (JordK. 206, 399, 590), *atala* (uo. 363, 412, 478), *atal* (ÉrdyK. 133b), *atalan foghwa* (uo. 606), *atal'atoc* (BécsiK. 177), *átaly* (Tel: Evang. II. 652); 1551: ezthendew *athal* (LevT. I, 87), 1553: *atal* jött (uo. 111), 1551: *athalan* fogwa (LevT. I, 82), azonywm *athal* (uo. 16). — A XVI. században még elterjedtebb, általánosabb az *l*-es alak. A WinkK., CornK., DebrK., JókK., Sylvester, Pesti és Káldi adatai között csak *által*-t találunk. Mindkét alakot, *l*-eset és *l* nélkülit használ például az ÉrdyK. és a BécsiK. szerzője.

ágyú ~ *álgyu*

anyos (ÉrdyK. 572b), *anyusagot, aniusagoc* (Tin. 151, 173), *agwkath* (LevT. I, 189, 195), *agywiwal* (uo. 51). — E században még az *l*-es alakok vannak túlsúlyban a kódexek nyelvében és a levelekben is. Érdekes viszont, hogy az *ányós* alakváltozat szinte kivétel nélkül *l*-telen mind köznevekben, mind már korábban előforduló tulajdonnevekben (vö. OklSz.).

ámul ~ *álmul*

ameltat (JordK. 714), *amelat* (uo.), *Ameelkodnak* (uo. 710), *ameelkodással* (uo. 398; Sylv: ÚT. I, 87), *amilkodo* (TihK. 287), *Amelkodnak* (Pesti: NTest.), *amelkodunc* (Born: Ének. 221), *Amilkodo* (Born: Préd. 282), *ameelkodo* (ÉrdyK. 48b), *Ameelkodo* (WinkK. 347), *amelkodo* (GuaryK. 43), *el-ameeltatta* (MonIrók III. 141), *el amolkodik* (DebrK. 32, 164), *el amult* (NagyszK. 102), *el amulanak* (VirgK. 18), *el ámilkodnak* (Sylv: ÚT. I, 164), *el améla* (Tin. MF.), *Elamelkodwan* (JordK. 617), *el amekodwan* (ÉrsK. 160), *ameelkodunk* *el, amelkogyunk* (Komj: SzPál 214), *el amol* (Tel: Evang. I, 88), *el amelkottan* (uo. 460), *el amelkudasoc* (NagyszK. 210), *el amelkudasara* (VirgK. 71).

Babócsa ~ *Babolcsa*

1555: *Babocha* (LevT. I, 174); 1558: *Babochyath* (uo. 285); 1559: *Babocha* (uo. 306). — Az ország több vidékén előfordul ez a helynév. Leggyakrabban azonban a dél-dunántúli községnevet emlegetik. A XVI. sz.-ban már alig fordul elő *l*-es alak.

birodalom ~ *birodalm* ~ *birodam*

byrodamnak (VirgK. 132); e szónak az *l* nélküli képzője nagyon ritka. Összehasonlítva a többi azonos képzőjű szóval, feltűnő az általános használatának mondható *l*-es alakja a rövidebb és a hosszabb képzőben is (vö. *fejedelem*, *győzedelem*, *szerelem*, *síralom*, *segedelem*, *félelem*, *nyugalom* stb.).

bölcs ~ *bőcs*

bewch (WeszprK. 117; ÉrdyK. 27, KazK. 2), égbe néző *bőcsek* (KazK., Nyelvemlékeink 262), *bőcéb* uala (uo.), *bőc* (uo. 263), *bwch* (SermDom.). — E szavunkban az *l* anorganikus (vö. EtSz.). Régiségünkben már az *l*-es alak uralkodó, de él mellette az *l* nélküli alakváltozat is.

bölcső ~ *bőcső*

bőchő (PeerK. 340); e szóban sem eredeti az *l*; régiségünkben az *l*-el bővült *bölcső* alak a közhasználatú (EtSz.). Kódexeinkben alig akad példa az *l* nélküli alakra.

boldog ~ *bódog*

Bodogoc vagonc (BécsiK. 105), *bodog* (JókK. I, 145, 162), *bodoglati* 'proseralitur' (BécsiK. 152, 154, NySz.), *bodogeytoya* (PeerK. 334), meg *bodogeytasseek* (CornK. 305), meg *bodogeytas* (Komj: SzPál 57), *bodogsagos* (JókK. 140, DomK. 199), *bodogtalan* (VirgK. 49, 123; NádK. 556), *bodogsag* (GuaryK. 4; WeszprK. 120; ÉrdyK. 516), *bodogssagus* (ÉrdyK. 341), *bodogsagost* 'boldogan' (JókK. 156), *Bodogsagussul* (KazK. 45), *bodogtalan* (NádK. 556; VirgK. 49, 123), *bodogtalansag* (DöbrK. 30; ÉrsK. 512, KeszthK. 21), *bodogtalansagos* (VirgK. 135, 148), *bodogwl* (JordK. 350, 385), *megbodogult* (TelK. 164), *meghbodoghwt* lelkek (ÉrsK. 131), *bodogol* (CornK. 60), *Bódogb* (Helt: ÚT.m6), *Bodogh* Ferencz (VirgK. 15), *Gymóleh* olto *bodog* azzon (WinkK. Kalend.), *bódog* (Cis. F.), *bódog* (Decsi: Adag. 163), *bódoggá* (C., NySz.), *bodogettya* (Mon: SzSegíts 326), *bodog* (ÉrdyK., Nyelveml. 243), *bodogsag*, *bodogssagus* (uo. 251); 1555: *bodog* azzon (LevT. I, 161—2), 1556: *Bodogh* azon (uo. 197), 1557: *Bodog* Azzon (uo. 254), 1594: *bodog* (Zayak lev.); *Bodog* (WeszprK., Nyelveml. 229), *bodog* (Fél: Tan. 486), *Bodogultaknac* (NagyszK. 210), *bodoghsaaghot* (ÉrsK., Nyelveml. 271), *bodoghsagiban* (uo. 272), *Bodog* zyww Katerina (uo.), 1592: *Bodogfalva* (Zayak lev.). — Fenti szavunk bizonytalan eredetű (vö. SzófSz.). A XVII. sz.-ig kisebbségben van az *l*-es alak. *L* nélkülire van adatunk a XII., XIII., XIV., XV. századból is.

búcsú ~ *bulcsu*

1554: *bwchoth* (LevT. I, 135); 1557: *bwchot* adnak (uo. 221). 1588: *buchwt* (OkI Sz.). — *Búcsú* szavunkat gyakran használják az előző századokban köznévként és tulajdonnévként is. Az *l* nélküli alakok száma még csekély.

csótár ~ *csoltár*

1552: *chwtar* pokrochokath, 1556 (OkI Sz) stb. — A XVI. sz.-ban mindkét alak egyformán használatos.

erkölcs ~ *erkőcs*

elkech (ÉrdyK. 244b), *elkőcz* (uo. 232b), *erkech* (uo. 242b), *erkőch* (uo. 646b), eertes *elkőczew* (uo. 245b), *erkőc* (KazK. 21), Ert *erkučunek* (m. 154), *elkőc* (GuaryK. 15), Feslőt *elkőčů* (uo. 15); 1554: *erkiuczeth* Zayak lev.), 1557: *hythwan erkeuce*, *hythwan erkeucjw* (LevT. I, 251); *erkiucz* (Istv: Volt. 12, 17). — Az *l* nélküli alak még ritkább. Használata jellemző az említett három kódexre.

erölködik ~ *eröködik*

Eröködnevala (BécsiK. 43, 251; MünchK. 142), *Eröködöm* (AporK. 23), *ereukedem* (WinklK. 111), *ereukevdyk* (DomK. 116), *erökögy* (LevT. I, 28). — A XVI. sz.-beli kódexek többsége az *l*-es alakot használja. Egyéb származékai szintén *l*-lel használatosak, pl. *eröltet*, *eröltetés*.

fejedelem ~ *fejedelm* ~ *fejedem*

fejedemnek (VirgK. 16, 133), *feiedemseg* (uo. 67), *fejedemkegyek* (ÉrsK. 377); több adat van az *l*-es rövidebb és hosszabb alakra.

félelem ~ *félelm* ~ *félem*

felemtől (MünchK. 70), *felemből* (DebrK. 243), *felemnek* (VirgK. 101); 1553: *felemwel* wolttam (LevT., I, 116). — A mai *-alom*, *-elem* képző *-alm*, *-elm* régi alakja a teljesebb alakváltozat mellett még legtöbb XVI. századi irodalmi és nyelvi emléünkben megvan. Azokban a nyelvi emlékekben, amelyekben általában erősebb fokú az *l*-telen alakok használata, elég gyakori az *-am*, *-em* végződés is.

Fónod ~ *Folnod*

1555: *Fonodra* (LevT. I, 168, 169).

föld ~ *föd*

föd (JordK. 394), *fed* (uo. 438), *fwd* (VirgK. 21), *föd* (ÉrdyK. 527b), *fodeuel* (KazK. 110); 1597: *födöm* (Zayak lev.). — E szavunkkal sűrűn találkozunk a földrajzi nevekben is. Előfordulásának gyakoriságához képest az *l* nélküli alakok elenyészően kis számúak.

gyolcs ~ *gyócs*

gyoch (ÉrdyK. 214, 287, 414b), *goc* (TihK. 381), *gyocz* (JordK. 449); 1557: *gyochot* (LevT. I, 234); 1558: *goch* (OkISz.); 1564: *goch* (uo.); 1567: *Gyochoth* (Zayak lev.). — Amint látjuk, a *gyócs* alakot már e század elején megtaláljuk; később ez az elterjedtebb alak.

gyolta ~ *gyóta*

1567: *Gyotha* 'silva' (OkISz.). — Kevés adatunk van e kihalt szóra. Tanulmányozott évszázadunkban a két alak egyaránt él egymás mellett.

gyötrelm ~ *gyötrelm* ~ *gyötrem*

gyöttrem (DebrK. 397); *gyöhtrembe* (ÉrsK. 218). A ragtalan rövid alakra kevés példánk van. Ezek is azt mutatják, hogy uralkodó formának az *-alm*, *-elm* képzőt kell tekintenünk.

gyülölség ~ *gyülötség*

gylewseguel (JókK. 66), *gűlötségben* (BécsiK. 194), *gylewsegekel* (MargL. 118), *gylöseget* (BodK. 4), *gyleseeggel* (ÉrdyK. 524, 578), *gőlösegők* (TihK. 246), *gyülötség* (RMK. I, 174; II, 20; III. 94, 313); *gűlösegecben* (MünchK. 32), *Gűlösigben* (Sylv: ÚT. I, 16), *Gylwsegesek* (VirgK. 112), *gylösegős* (NagyszK. 13), *gylöseghes* (JordK. 244), *Gylöseges* (uo. 603), *Gylöseghes* (ÉrdyK. 64).

gyümölcs ~ *gyümölcs*

gómóch (TihK. 26, 11), *gyómóch* (Frank: HasznK. 66), *gymólcet* (NagyszK. 299). — A *gyümölcs* alak aránylag ritka az *l*-es alakváltozatok száma mellett.

hatalom ~ *hatalm* ~ *hatam*

hatam (ÉrdyK. 354b; VirgK. 132); egyike ez azoknak a származékszavaknak, amelyeket sokat használnak régi nyelvünkben. Annál inkább meglepő, hogy *l* nélküli alakváltozata alig akad.

hold ~ *hód* 'luna'

hod (BécsiK. 116; MünchK. 59; TihK. 92), *hood* (Pesti: Nom. 98), *hod* (VirgK. 41), *hód* (Helt: UT. N₁, Helt: Bibl. IV. 93; uo. I, 52), *hod* (Beythe: Epist. 100). — Sokkal gyakoribb az *l*-es alakja.

hold ~ *hód* 'iugerum'

Két *hod* zabomat (LevT. I, 306). — Igen gyéren bukkan fel az *l* nélküli alak a XVI. században.

hóдол ~ *holdol*

hodoltattya vala (ÉrdyK. 495), *hodoltatanak* megh, meg *hodolt* vona (JordK. 313), meg *hodoltataa* (ÉrdyK. 357), meg *hodolthatnaa* (uo. 632b), *hóдолtató* (C), *hóдолtatás* (Born: Préd. 261), *hóдолtá* (Gosárv: MagyB. C.), *hóдолtánac* (Cseng: Jer. A₃); 1558: *hodolt* embereket (LevT. I, 284). — E szónak és származékainak *l*-es és *l* nélküli alakja körülbelül egyforma arányban fordul elő a XVI. században; de a század vége felé már inkább a *hóдол* az uralkodó forma.

holnap ~ *hónap* 'cras'

honap (ÉrdyK. 540b, 598), *Honapy* napon (ÉrdyK. 42), *honapon* (JordK. 289), *honapygh* (uo. 716), *honapy* napra (uo. 372), *honnap* (DebrK. 286, WeszprK. 143), *honnapon* (LevT. I, 391), *honnapi* (Beythe: Epist. 99b). — Egyformán elterjedt mind a két alak.

hónap ~ *holnap* 'mensis'

Másfél *hónap*, két *hónap* (C.), egy *honapon* (JókK. 121), *honapocban* (MünchK. 108), *honappaa* (CzehK. 6), *honapok* (WinkK. 299), *honapaa* (NagyszK. 383), *honappan* (DomK. 249), *honnapy* (Beythe: Epist. 99b); Két *hónapi*, három *hónapi* (C.), *honapy* (ÉrdyK. 351b). — E században jobbra már a *hónap* alakot használják. Az *l*-es változat főleg a CornK., Károlyi, Illyefalvi és a Cisio (vö. NySz.) nyelvére jellemző.

holt ~ *hótt*

hota kelne (KazK. 166), *hotal* kelwe (? ÉrdyK. 429), *Hotakelwe* (JordK. 670), *meghotam* (KazK. 115; LevT. I, 75). — A két alakváltozat közül az *l* nélküli nagyon ritka.

keszölce ~ *keszőce*

1544: *keszőce* (Oklsz.).

kiált ~ *kiát*

keayt (JordK. 361; ÉrdyK. 101, 225b, 561, 566); *kiacson* (ÉrdyK. 135b), *kyaytast* (uo. 101), *keaytonak* zawa (JordK. 361), *kiacson* (ÉrdyK. 135b), *kyaytast* (uo. 101), *kyattasal* (VitkK. 85), *keya'tas* (ÉrdyK. 218), *ky kea'ttotanak* (uo. 204), *kyattassal* (VitkK. 85).

koldus ~ *kódus*

1546: *kodos* deyakoknak (Oklsz.).

költ ~ kőt

feel kôte (KazK. 68), ki *kóti* 'kikölti' (TihK. 16), gonoz newel *kewtete* (ÉrsK. 431b), *kevtseg* (CornK. 85), *köcheg* (RMNy. II. 108); 1554: *köczegre* (Zayak lev.), *köczek* (uo.), 1554: *kötöie* 'költöttem' (Zayak lev.), *kötök* (uo.). Keltezésben: 1557: *kót* (LevT. 252, 261), 1558: *Keutt* (uo. 291), 1555: *keot* (uo. 162). — Itt tűnik ki jól, mennyire az *ö-ző* területen kell keresnünk az erősebb *l*-kiesést. A *kelt* és származékai ugyanis még nagyon használatosak, de igazán ritkaságszámba megy *l* nélküli változata.

kulcs ~ kúcs

kwch (ÉrdyK. 228; Pesti: Fab. 13b), *kuch* (Mon: Apol. 363, 466), *kuczúl-uán* (Decsi: Adag. 84), *kwcholwan* (ÉrdyK. 246b), *kwchos* (Pesti: NTest. 10); 1597: *kucz*, *kuczostul* (OkISz.), 1599: *kúcs*hozo (uo.), 1594: *kucz*os (uo.).

küld ~ küd

el *kidte* (Beythe: Epist. 34), *kúde* (Helt: Krón. 40), 1547: *kwdge* meg (LevT. I, 41), 1557: meg *kwtttem* (uo. 274), 1590: *kutthettem* 'küldtettem' (Zayak lev.). — Egyelőre folyik a küzdelem a szó három alakváltozata között: *keld*, *kild*, *küld*. Az első már kiveszőben van.

molnár ~ mónár

1522: Barnabas *Monaar*, Ambrosius *Monar* (OkISz.), 1584: *Monar* Benedek, *Monar* Andras (uo.), 1598: Gregorius *Monar*, Georgius *Monar* (uo.), 1551: *monar* (LevT. I, 87); Michael *Monar* (*Možr*; MNYTK. 86. sz. 33), Dominicus *Mónar* (uo.), Barnabas *Monar*, Mathews *Monar*, Dominicus *Monar* (uo. 54), Nicolaus *Monar* (uo. 57), Georgius *Monar* (uo. 58), Paulus *Monos*, Valentinus *Monos*, Georgius *Monos* (uo. 79).

nélkül ~ nélkül, nálkül ~ nákül

ketsegnekül (NagyszK. 13), alázatosság *nekil* (uo. 258), lelekne meg világosítása *nekül* (Born: Préd. 269); 1551: *ewkruknekywl*; *waynakywl* (LevT. I. 86), *pynznekwil* (uo. 90), 1553: borok *nekyl*, borok *nakyl* (uo. 117), 1554: *ketsegnekül* (uo. 126), penz *nekul* (uo. 130), 1555: *nekul* (uo. 161—2), 1561: buza

neköl (Zayak lev.), *nalam nekil* (DebrK. 583), alázatosság *nekil*, *nalam nekil* (NagyszK. 258), *Wnala nekul* (VirgK. 42). — Nagyon sűrűn használják az *l* nélküli változatot, pedig szokatlan még ekkor a *k* előtt álló és szótagzáró *l* kiesése.

nyolc ~ nyóc

1564: *Nyocz* (OkISz.), 1550: *nocadfe* honapyg (LevT. I, 75), 1569: *Nyocz Nyocz* forynthoth (Zayak lev.), 1545: *nyocz* (Zayak lev.), 1555: *tyzennoch* (LevT. 162); *Noccad* (KazK. 191), *Noćuan* (uo. 95). — A Kazinczy kódex kivételével kódexeink adatai *l*-esek. Fenti példáinkból arra következtethetünk, hogy magánérintkezésben és a népnyelvben sokkal jobban dívott az *l* nélküli változat.

nyugalom ~ nyugalm ~ nyugam, nyugodalom ~ nyugodalm ~ nyugodam

nyugomnak (VirgK. 61; NádK. 542); *nyugodam* (VirgK. 92), *nyugodamba* (uo. 9), *nyugodamra* (uo. 92). — Gyakoribb az *l*-es rövidebb vagy hosszabb változat.

olcsó ~ ócsó

ocoban (LevT. I, 262), *ocudjna* kezdett az bor (uo. 431); a kódexek anyagában még több az *l*-es alak.

old ~ ód

odozas vetel (JókK. 156), *odozat* (BécsiK. 121), *odozgat* (Pesti: Fab. 2), *El oduan* (WeszprK. 88), *oggyatok* el (JordK. 418), le *oda* (VirgK. 103; Szék. Krón. 21), *Odgyátoc* el (Helt: ÚT. F₂; Kár: Bibl. III, 42), elne *ódyéc* (Helt: Bibl. I. Pp4), ki *odozna* (ÉrдыK. 189), ki *odozna* (Helt: Krón. 45), meg *oda* (JókK. 144), *Mégóggauala* (BécsiK. 3), *óggatoctmeg* (MünchK. 51), meg *oduan* (JókK. 93), meg *ódni* (Helt: Krón. 43, 196), meg *óduan* (Helt: ÚT. f8), *megódnac* (Helt: Mes. 51), meg *odic* (Helt: Bibl. IV, 18), meg *ódéc* (Helt: ÚT. L₂), meg *ódosz* (Helt: ÚT. E₂), meg *ódosztatá* (Helt: Krón. 77), meg ne *odgyac* (Tel: Evang. I, 179); *Ódozton odoz* (Görös: Máty. 15), *Odozas* (JókK. 150), *odozatot* (BécsiK. 121), *odozgattya* (Pesti: Fab. 2), *Meg ódasztatá* magát, ki *odozna* (Helt: Krón. 77, 45), ky *odozna* (ÉrдыK. 189).

oldal ~ ódal

ódal (Helt: Bibl. I. 196; Görös: Máty. 97; Decsi: SallK. 50). *Odalnac* (Mel: Herb. 130).

olt ~ ót

be *ota* (TihK. 37), meg *othaltya* (Frank: HasznK. 27b), meg *othwan* (ÉrдыK. 203), meg *ottya* (ÉrдыK. 100b), *Oččad* megh (KazK. 154.) — A szónak sok származéka van a régiségben. Az *l* nélküli formák száma csekély.

ottalom ~ ótalom, ottalmaz ~ ótalmaz

otalma (ÉrдыK., Nyelvelmékeink 243); 1559: *otalmazzanak, othalmaba* (LevT. I, 225, 243), *othamazom* (RMNy. II, 158), *othalma* (GyöngyK. 2), *otalmam* (DebrK. 144, TihK. 139), *Ótalmaz* (C.), *Otalmaz* (JordK. 843), *Otalmazzon* (ÉrдыK. 341), *megottalmaznunk, meg otalmaznia* (BodK. 1, 15), *otalmazlak* (JordK. 72), meg *otalmazya* (ÉrдыK. 186), meg *otalmazzanak* (LevT. 358), *otalmazoya* (KulesK. 28). — A szó és származékai gyakran előfordulnak régi irodalmunkban. Az *l* nélküli alakok többségben vannak, különösen az Érды kódexben és Calepinusnál.

óta ~ oltá ~ óltá

reeg *uta* (ÉrsK. 468b), *miuta* (Born: Préd. 281), 1554: *uta* (LevT. 138), ez *ítta* (Helt: Mes. 126); — a századbéli források kevés kivétellel az *olta* alakváltozatot használják.

pálca ~ páca

1581: nad *pacza* (Oklsz.); a XVI. században még az *l*-es alak dívik.

öltöztet ~ ótöztet

olthaar *ótöztetőket* (ÉrдыK., Nyelvelmékeink 244), *eteztettyuk* (ÉrsK. 283b), *ótözcek* (ÉrдыK. 371b), *Ótözyewnk* (ÉrдыK. 548), *Ótözcek* be (uo. 371), *Ótözsetők* ffeel (uo. 571), ffeel *ótöztetőt* (uo. 510b), *Ótözyetők* ffeel (ÉrдыK. 571, 641), *ótöztetik* fel (TihK. 11), *ótöztetnek* uala (uo. 19), *ótöztetenek* (CzehK. 6), *ótözteteket* (DebrK. 232), *ótöztet* (ÉrдыK. 167b), *Ótözcek* be (uo. 371b), *ótözteteket* (DebrK. 232), *ótöztetnek* uala (TihK. 19), *ótöztetenek* (CzehK. 6). — Szép számban idézhetünk példákat az *l* nélküli alakra, de az *l*-es alakváltozatok gyakoribbak.

segedelem ~ segedelm ~ segedem

segedem (NagyszK. 104). — A szó *l* nélküli alakja nagyon ritka.

siralom ~ *siralm* ~ *siram*

siram (WinkK. 158), *siramrol* valo kőnue (DebrK. 386, 416). — Gyakoribb a *siralm*, *siralom* alakváltozat.

szerelem ~ *szerelm* ~ *szerem*

zerem (NagyszK. 44b), *zeremnec* tűze uo.). — A *szerelm*: *szerem* alakok előfordulásának arányszáma körülbelül 6:1.

szól ~ *szó*

1557: *zonak* wolt 'szólnak volt' (LevT. I, 252). — Igető végső *l*-jének kiesésére ezt az egyetlen példát találtam.

szolga ~ *szóga*

1559: *zoga* byro (LevT. I, 348); 1564: *szógák* (? OklSz.). — A *szolga* szó *l*-je a legritkábban esik ki e században.

Tapolca ~ *Tapóca*

1555: *Thapoca* (LevT. I, 159).

told ~ *tód*; *tódul* ~ *toldul*

todozna (Mon: Apol. 314), *tudulánac*, *tudulással* (Helt: Krón. 87, 189), *feel todula* (KazK. 81), *rea tudulanac* (Helt: Bibl. I. H₂). — A NySz. példáit tekintve kevés az *l*-telen alak. Ha jobban megnézzük a *told* előfordulására idézett forrásokat, rájövünk ennek az okára is: alig van adata azokból a kódexekből, amelyekben *l*-telen formák szoktak lenni.

tölt ~ *tőt*

1551: *toch* meg (LevT. I. 118), *tholthest* (uo. 86); 1587: Borok *tötelikere* (OklSz.); 1588: Ser *tewtelekere* (uo.).

tölgy ~ *tőgy*

1508: *Thewges* (? OklSz.). — A XVI. század végéig, beleértve az előző századokat is, 2—3-szor fordul elő *l* nélküli alak. Az OklSz. kétellyel fogadja olvasatát és értelmezését. Magam is afelé hajlok, hogy ezek inkább tollhibák.

vált ~ *vát*

ky *vatotta* (RMNy. II, 113), *vátig* (Helt: Krón. 194). Csak néhány adat van az *l* nélküli alakra.

volna ~ *vóna*, *volt* ~ *vót*

tellies *uona* (KazK. 261), *megh hallot uona* (uo.), *megh talaltak uona* (uo.), *uonanak* az *v* ellensegy (uo.), *terth vona* (ÉrdyK., Nyelvméleink 252); 1551: zwksegesek *wonanak* (LevT. I, 86), *melthob wona* (uo.), 1554: *paranczolt woth* (uo. 131), 1555: *woth*, *wotak*, *woth* (uo. 157), *atha wona*, *wethem wona*, *hywathal wona* (uo.), 1555: *wotwukat*, *wotwunk* (uo. 161—2), 1557: *ewrzethek wona*, *ozthozthanak wona*, *jewth wona*, *halotha wona* (uo. 250), *el felethkeztem woth* (uo. 274), 1591: *volth vona* (Zayak lev), 1570: *votam*, *vona* (Zayak lev.). — Az *l* nélküli alakok nagyon gyakoriak, különösen a magánlevelezésben és céhjegyzőkönyvekben. Azt hiszem, használata legbiztosabb fogódzót nyújt annak a megállapításához, melyik vidéken volt legerősebb jelenség az azonszótagú *l* kiesése.

Bizonyára nem találjuk itt az összes szót, amelyben a XVI. sz. folyamán vagy korábban *l* ~ \emptyset váltakozás észlelhető; nem írtam ki ugyanannak a szónak minden egyes előfordulását sem. Hangtani fejtegetésekbe sem bocsátkoz-

hattam. Nem tehettem meg ezeket a terjedelem szabta keretek miatt. Minden-
esetre az adatok nagy többségének összegyűjtése tágabb lehetőséget nyújt az
 $l \sim \emptyset$ váltakozással kapcsolatban felmerülő kérdések alaposabb vizsgálatához.

Összegezésképpen még annyit: Az $l \sim \emptyset$ váltakozás nemcsak irodalmi
nyelvünket kíséri végig születésétől kezdve egészen napjainkig, hanem mint
nyelvjárási sajátosság kisebb vagy nagyobb mértékben nyomon követhető nyelv-
járási területeinken is. Izoglosszáit nehéz volna megrajzolni, hiszen alig akad
kódex vagy egyéb magyar nyelvű írás, amelyben ne találánánk egy-két l nél-
küli formát, s ezek helyhez kötése sem nyugszik minden esetben biztos alapo-
kon. Nagy vonalakban azonban mégis megállapíthatjuk, a nyelvterület melyik
részén éltek leginkább l nélküli változatok, s melyiken volt ez a váltakozás
kisebb vagy alig számba jöhető nyelvjárási jelenség.

Ha a kódexeket nézzük, milyen mértékben használják az l nélküli alako-
kat, ezt a sorrendet állíthatjuk föl: ÉrdyK., JordK., KazK., VirgK., TihK.,
NagyszK., DebrK., GuaryK., WinklK., CzehK., ÉrsK. stb. Főlényesen vezet
az ÉrdyK.

Az irodalomból ismert szerzők pedig így következnek egymás után:
Heltai, Pesti, Bornemissza, Sylvester, Beythe, Méliusz, Telegdi Miklós. Az
ismertebb közsmélyek és deákok közül l nélküli alakváltozatokat is használ-
tak: Zay Ferenc, Szele (Ze) Jakab, Pál győri püspök, Gergely deák, a Zayak
íródeákja, Lukács deák (egy ideig Galgócon is szerepelt), Márton deák (Kékkőn
is tartózkodott), Trombitás Balázs deák (a század dereka táján a kanizsai
táborban tartózkodott), széchi Miklós deák, Bakó András, kanizsai szolgabíró,
Szennyei Ferenc (Sárvár). Szele leveleiben többször megtörténik, hogy fel-
váltva használja a $vót \sim volt$ alakpárt egy-egy szakaszban (vö. LevT. L.,
157—160, 249—250, 251—52).

Az l nélküli alakok területi rögzítéséhez talán legbiztosabb fogódzót nyúj-
tanak egyrészt a hely- és köznevek. Ezek pedig tömegesebben a Dunántúl déli
részére mutatnak (*Babócsa, Fonyód, Tapolca, Fónagy, Mónár, Mónus* stb.).
E terület mellett vallanak a kódexeken kívül az l nélküli \emptyset -zó alakok (*zód,*
föd, köt, ötözet, erköcs stb.) is. E szavak korábbi alakjából: *zeld, feld, kelt,*
erkeles a legritkábban esik ki az l . Az \emptyset -zó alak megerősödésével és terjedésével
viszont szembetűnően szaporodik l nélküli változatuk. Innen terjedhetett az
 $l \sim \emptyset$ váltakozás északra és keletre, de kevésbé vagy egyáltalán nem hatolt át
a nyugati határ mentére (Vas, Sopron m.), Sáros (kivéve a szláv eredetű hely-
neveket), Békés, Bihar és a tőlük keletre eső megyékre. Egy-két szónak azon-
ban itt is megtalálhatjuk l nélküli változatát, pl.: *nélkül, által (nékül, nákül,*
átal).

Nemigen van $l \sim \emptyset$ váltakozás a leleszi káptalanságban kiállított írá-
sokban. Kismértékben akadnak ilyen alakpárok a jászói konventben készült
iratokban, és szép számmal találkozhatunk velük a tihanyi káptalanságban
kiadott okiratokban s összeírásokban.

A szavak eredete szerint ismét azt láthatjuk, hogy a finnugor örökséghez
tartozó szavainkban valóban l -kiesésről beszélhetünk; a *volt, tölt, told, óta, olt,*
nyolc, költ, hónap, holt, hold, át, ámul, vált szavakban eredetileg is volt l . A török
eredetű szavak egy részében kimutathatjuk az eredeti l -t, egy másik részében
 $\xi \sim lcs$ megfeleléssel kell számolnunk: *ölt, olcsó, gyümölcs, ágyú; szűcs*. Tehát
egyes szavakban az eredeti l kezdett kiesni, másokban pedig inetimológikus l
kezdett jelentkezni, s egyformán $l \sim \emptyset$ váltakozás fordul elő az: *olcsó \sim ócsó,*
szűcs \sim szűlcs (szőlcs) szavakban. Az ismeretlen eredetű szavak l -jéről nehéz

nyilatkoznunk, de az $l \sim \emptyset$ váltakozásban ugyanúgy részt vesznek, mint az előbbi csoportok.

A német és szláv eredetű köznevekre csak lassan terjed ki az $l \sim \emptyset$ váltakozás: *holdol* \sim *hódol*, *zsold* \sim *zsód*, *pátca* \sim *páca*, *szolga* \sim *szóga*.

Az azonszótagú l főleg *t*, *d*, *n*, *cs*, *gy*, ritkábban *m* vagy más mássalhangzó előtt szokott kiesni, ha előttük *o*, *ö*, *ü* vagy ritkábban *e* (*ë*, *i*, *á*) van. A szó vagy szótag végén levő l nem szokott még ebben a században kiesni, kivéve a *nélkül*, *nálkül* névutóban.

Az *-alm* \sim *-am* képzőpár utóbbi alakjának használata két-három kódexre jellemző, mégpedig a VirgK., ÉrsK., ÉrdyK., NagyszK.- és a DebrK.-re. Toldalékok mássalhangzója előtt sem esik ki az azonszótagú l : *gondolni*, *szolgálat*, *eröltet*, *panaszolkodik*. Azt is megfigyelhetjük, ha a szónak ugyanazon a területen 2—3 alakváltozata él, amíg nem diadalmaskodik közülük valamelyik, az azonszótagú l rendszerint megmarad, pl.: *kild* \sim *keld* \sim *küld*, *tel* \sim *tely* \sim *telgy* \sim *töly* \sim *tölgy* stb.

Az l kiesésének nyomában mindjárt jelentkezik az ellenhatás is, az inetimológikus l felbukkanása. Ezzel még jobban növekszik az $l \sim \emptyset$ váltakozást mutató szavak száma, pl.: *sőt* \sim *sólt* (*sewlt* inkább, LevT. I, 24), *szűcs* \sim *szölcs*, *szölcs* (vö. Benedictus *Zulch*, MNyTK. 86. sz. 27; Bartolomeus *Zulch*, uo.32; Elias *Zulch*, uo. 28), *holnalj*, *mold* 'mód', *zolt* 'szót' (KazK. 42), *Imalcaga* (LobkK. 187), *tanalczynak* (JókK. 3), *tanalchaat* (CornK. 2; igaz, a szó ismeretlen eredetű), *hulgh* (SzalkGl.), 1513: *Boldogh* (MNy. X, 135; vö. BÁRCZI: i. m. 159).

KOVÁCS ISTVÁN

Zur Geschichte des Ausfalls des l

Der Verfasser behandelt in dieser Untersuchung den Ausfall des l vor Dentalen und Palatodentalen in derselben Silbe in der Zeit vom XII. bis zum XVII. Jahrhundert.

Lapidare Feststellungen über dieses Phänomen gibt es bereits in der ungarischen Sprachwissenschaft (z. B. BÁRCZI, BENKŐ, DEME usw.), aber systematischer wurde es bisher noch nicht behandelt.

Der Autor stellt diejenigen Wörter zusammen, in denen man den Wechsel $l \sim \emptyset$ antrifft, wobei er hauptsächlich Sprachwissenschaftliche Wörterbücher (NySz., OklSz., CSÁNKI I—II., LevT. I, MNyTK. 86.) und eigenes Forschungsmaterial als Quelle benutzte.

Sein Hauptziel ist es, sich ein Bild zu verschaffen über den Ausfall des l im XVI. Jahrhundert, in welcher Position innerhalb der Silbe er erfolgt und von welchem territorialen Zentrum diese Entwicklung ausging.

I. Kovács